

*Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.
Ефективна економіка. 2023. № 2.*

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.2.1>

УДК 330.556(477)

Р. П. Мудрак,

*д. е. н., професор, завідувач кафедри економіки,
Уманський національний університет садівництва
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1189-5463>*

ВВП УКРАЇНИ ЗА КАТЕГОРІЯМИ КІНЦЕВОГО ВИКОРИСТАННЯ

R. Mudrak,

*Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department of Economics,
Uman National University of Horticulture*

GDP OF UKRAINE (EXPENDITURE APPROACH)

В статті досліджуються обсяги і структура ВВП України за категоріями кінцевого використання. Відмічається надмірність кінцевих витрат домогосподарств – в 2021р. 90% ВВП спрямувалося на кінцеве споживання. Зауважується, що це відбувається за рахунок зростання урядових позик на невигідних умовах. Вказується на позитивну тенденцію скорочення витрат на споживання сектору загального державного управління. При цьому, посилаючись на досвід США, відмічається наявність резервів подальшої оптимізації таких витрат. Наголошується на небезпечній тенденції стійкого зростання від'ємного чистого експорту, який у звітному періоді досягнув четверті ВВП. Доводиться незадовільна оцінка частки валового

нагромадження основного капіталу. Стверджується, що головна причина цього - недостатній рівень національних заощаджень, зумовлений перманентною економічною та політичною нестабільністю. Обґрунтовується ряд першочергових заходів в період післявоєнного відновлення країни, спрямованих на зменшення залежності української економіки від імпорту та збільшення обсягу національних заощаджень.

In the structure of the GDP of Ukraine, the largest component by the expenditure approach is the expenditure of households and non-commercial organizations serving them - in 2021 their share reached 90%. This is an excessive amount of household spending, which indicates that almost all of GDP is directed to final consumption. The increase in the volume of final consumption of Ukrainian households is due to debt due to the growth of government loans on unfavorable terms.

A positive trend is the decrease in the share of final consumption expenditure of general government. At the same time, in this area, not all reserves of optimization of relevant costs have been used: in Ukraine, 1 dollar of GDP accounts for 0.16 dollars of final consumption expenditure of general government, in the USA this ratio is 1:0.14.

The share of negative net exports for the period from 2016 to 2021 increased 3.7 times, reaching a critically dangerous level of 25.5% in the reporting year. This means that in 2021, Ukraine will not receive a fourth part of GDP due to a negative foreign trade balance. About half of all Ukrainian imports are finished products for final consumption. In order to reduce the dependence of the Ukrainian economy on imports during the post-war reconstruction of Ukraine, it is necessary to:

- implement a policy of reducing the use of fossil hydrocarbons: introduce tax incentives for households that buy electric cars;*
- promote the formation of closed (industry) value chains in the production of food and textile products.*

The share of gross accumulation of fixed capital in the national economy on average for 2016-2021 was 18.4%. This is a very low indicator. According to its actual value, Ukraine is inferior not only to the fast-growing economies of Eastern

Europe from the group of countries of the former social camp, but also to highly developed countries with a formed capital structure and a surplus of the production factor «capital».

The main reason for the low share of gross capital accumulation is the unsatisfactory level of national savings. This is due to permanent economic and political instability. In order to significantly increase the amount of national savings, primarily due to household savings, during the post-war reconstruction of Ukraine, it is necessary to:

- direct the efforts of the national macroeconomic policy to achieve price stability - prevent the annual growth of the consumer price index by more than 9% (moderate inflation);

- intensify the fight against corruption and the shadow economy: complete the reform of the judicial system of Ukraine, ensure the effective work of state supervisory bodies, and guarantee reliable legal protection of private property;

- to form a transparent competitive environment: eliminate the clan-oligarchic model of the economy and ensure strict implementation of antimonopoly legislation.

Ключові слова: *споживання, домогосподарства, уряд, капітал, чистий експорт, заощадження, вилучення, ін'єкції*

Keywords: *consumption, households, government, capital, net exports, savings, withdrawals, injections*

Постановка проблеми. Українська економіка демонструє високий рівень макроекономічної нестабільності – галопуюче зростання індексу цін, надмірний рівень безробіття, сильні коливання фактичного ВВП тощо. Серед головних причин такого стану національної економіки – російська військова агресія, пандемія COVID-19, зростання світових цін на енергоресурси, гострий дефіцит інвестицій, монопольний диктат фінансово-промисловий груп та низький рівень конкуренції, висока енергоємність суспільного виробництва, незадовільний рівень інноваційних перетворень тощо. Це очевидні причини скрутного соціально-економічного становища держави. Вони мають цілком

відмінний характер. Одна частина із них значною мірою знаходяться за межами впливу державної адміністрації – міждержавний військовий конфлікт, пандемія, зростання світових цін на енергоресурси, стихійні лиха, що спричиняють значні економічні збитки (лісові пожежі, посухи, зсуви ґрунту, підтоплення і т.д.). Проте інша частина – це внутрішні економічні умови та фактори на які держава може і повинна впливати. Для ідентифікації їх внутрішньої природи необхідно застосовувати інструменти макроекономічного аналізу. І одним із таких є аналіз структури ВВП за категоріями кінцевого використання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тема розміру і структури ВВП за категоріями кінцевого використання, її впливу на ринкові пропорції та темпи економічного зростання знайшла відображення у дослідженнях вітчизняних науковців. Зокрема – це роботи Геєця В.М. [1], Пугачова М.І. [2], Кухти П. [3], Горлова С.М. [4], Єфименко Т.І. [5], Жданової Л. [6], Шульги Є. [7].

Треба відмітити, що дана тематика не входить до переліку популярних в українському дослідницькому середовищі. Ознайомлення із останніми дослідженнями та публікаціями на дану тему показали, що це, здебільшого, роботи навчально-методичного характеру. Натомість робіт прикладного характеру відверто бракує. Важко сказати в чому причина, однак, враховуючи вкрай нестабільну динаміку вітчизняного суспільного виробництва, обумовлену дією мінливих комбінацій факторів внутрішнього і зовнішнього середовища, що породжують не тільки традиційні, але й нові, малодосліджені, причинно-наслідкові зв'язки, тема розмірів та структури ВВП за категоріями кінцевого використання потребує подальших досліджень.

Мета дослідження. Провести оцінку обсягів та структури валового внутрішнього продукту України за категоріями кінцевого використання. На основі міжнародних порівнянь зробити висновки про наявність проблем у формуванні та кінцевому використанні ВВП. Обґрунтувати причини їх виникнення та першочергові заходи по їх вирішенню.

Методика досліджень. Теоретичною основою дослідження є економічна теорія, наукові розробки вітчизняних вчених із проблем формування та розподілу результатів суспільного виробництва тощо.

Методичною основою дослідження є Система Національних Рахунків 2008 (СНР-2008) [8] та методичні матеріали Державної служби статистики України [9]. Згідно з даними документами, валовий внутрішній продукт за категоріями кінцевого використання, складається наступних компонентів:

1) кінцеві споживчі витрати, в тому числі:

1.1) домашніх господарств;

1.2) некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства;

1.3) сектору загального державного управління і НКООДГ (поточна вартість випуску неринкових товарів і послуг, вироблених органами державного управління), в тому числі:

- індивідуальні споживчі витрати;

- колективні споживчі витрати;

2) нагромадження капіталу. В статистичних матеріалах Державної служби статистики цей елемент представлено в редакції «Валове нагромадження». Натомість в методиці СНР-2008 – «Валове нагромадження капіталу». В тому числі:

2.1) валове нагромадження основного капіталу;

2.2) зміна запасів. В статистичних матеріалах Державної служби статистики цей елемент представлено в редакції «Зміна запасів матеріальних оборотних коштів». Натомість в методиці СНР-2008 – «Зміни в товарних запасах»;

2.3) придбання за виключенням вибуття цінностей;

3) експорт товарів і послуг;

4) імпорт товарів і послуг.

Компонента «імпорт товарів та послуг» у формулі розрахунку ВВП завжди записується із знаком «-»:

$$GDP = C + K + E - I \quad (1),$$

де: GDP – валовий внутрішній продукт;

C - кінцеві споживчі витрати;

K – валове нагромадження капіталу;

E – експорт товарів і послуг;

I – імпорт товарів послуг.

При розрахунку структури ВВП за його компонентами, різницю $E - I$, записують як «чистий експорт» (NE):

$$GDP = C + K \pm NE (2),$$

Для досягнення цілей дослідження, в даній роботі згруповані і проаналізовані наступні компоненти:

- «кінцеві споживчі витрати домогосподарств та некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства»;
- «кінцеві споживчі витрати сектору загального державного управління»;
- «валове нагромадження, в тому числі валове нагромадження основного капіталу»;
- «чистий експорт».

У процесі дослідження використовувалися також наступні методи: абстрактно-логічний, емпіричний, порівняння, рядів динаміки, середніх величин та ін.

Результати досліджень. Серед складових ВВП України за категоріями кінцевого використання, впродовж досліджуваного періоду, найшвидшим темпами зростав чистий експорт (табл. 1). Це серйозна економічна проблема, адже, як бачимо, Україна має хронічне від'ємне зовнішньоторговельне сальдо, яке постійно збільшується. Втрата ресурсів українською економікою за рахунок імпорту, не компенсується за рахунок надходження прямих іноземних інвестицій. Наприклад, у 2021р. розмір прямих капітальних інвестицій інвесторів-нерезидентів склав всього лише 0,8 млрд. грн. [10]. Дефіцит платіжного балансу вдається вирівнювати лише за рахунок зростаючих позичок під дуже високі проценти. В результаті, такий характер зовнішньої торгівлі України створює сильний понижуючий вплив на її ВВП.

Таблиця 1.
Розмір складових ВВП України за критерієм категорій кінцевого використання, у постійних цінах 2016 року, млрд. грн.*

Категорія	Рік						Середньорічний темп зміни, ± %
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	
Кінцеві споживчі витрати домогосподарств та некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства	1588,6	1736,8	1898,6	2106,1	2141,2	2286,5	+6,3
Кінцеві споживчі витрати сектору загального державного управління	443,7	466,6	466,3	402,8	399,9	403,1	-1,6
Валове нагромадження, всього	518,2	530,7	516,2	467,3	291,9	533,4	+0,5
в т.ч. валове нагромадження основного капіталу	368,7	427,9	498,9	557,4	438,4	479,4	+4,5
Чистий експорт	-165,2	-292,4	-351,1	-352,5	-323,1	-646,4	+25,5

*Джерело: розраховано автором за даними [11]

Можна було б сподіватися, що компенсуючим фактором негативного впливу від'ємного чистого експорту, є зростання кінцевих споживчих витрат домогосподарств та некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства. Проте, аналіз товарної структури зовнішньої торгівлі України показав, що більшу частину її імпорту становлять товари кінцевого споживчого призначення, з тенденцією до зростання. Наприклад, у 2016р. частка таких товарів становила 51,1% (в тому числі за кодом УКТЗЕД «27 палива мінеральні; нафта і продукти її перегонки» - 20%), а в 2021р. вона зросла до 54,9% (в тому числі за кодом УКТЗЕД «27 палива мінеральні; нафта і продукти

її перегонки» - 19,7%) [12]. На жаль, редакція коду 27 УКТЗЕД не дозволяє виокремити імпорт нафти та продуктів її перегонки. Крім того, деяка частина продуктів перегонки нафти використовується промисловими, сільськогосподарськими та транспортними організаціями, а не лише кінцевими споживачами.

З'ясувати баланс моторних палив України за допомогою даних Державної статистичної служби неможливо - обсяги виробництва відповідної продукції нафтопереробними підприємствами країни чомусь вважаються комерційною таємницею, а тому не оприлюднюються в офіційних джерелах (на виконання вимог Закону України «Про державну статистику» щодо конфіденційності статистичної інформації). Що може непрямо свідчити про намагання приховати власниками нафтопереробного бізнесу тіньового обороту відповідної продукції.

До початку повномасштабного військового вторгнення росії (24.02.2022), в українській економіці середньорічне споживання нафтопродуктів становило в середньому 10 млн. тонн, з яких майже 8 млн. тонн – це імпортна продукція [13]. При цьому, у роздрібній торгівлі (через мережу АЗС) в Україні продається в середньому 5 млн. тонн нафтопродуктів на рік [14]. Отже, можна сміливо припустити, що не менше 50% імпортних нафтопродуктів та нафти для їх виробництва (у вигляді моторного палива), купується кінцевими споживачами. За підсумками 2022р. показник імпорту нафтопродуктів зростає, оскільки в результаті російської військової агресії нафтопереробна промисловість України повністю зупинилася.

Позитивною тенденцією можна вважати скорочення кінцевих споживчих витрат сектором загального державного управління. Разом з тим, на нашу думку, в даному напрямі не використано усі резерви оптимізації відповідних витрат. Наприклад, в Україні на 1 дол. ВВП припадає 0,16 долара кінцевих споживчих витрат сектору загального державного управління. В США дане співвідношення становить 1:0,14.

Низьким є темп валового нагромадження, передусім, основного капіталу. Україна суттєво відстає за даними показником у розрізі міжнародних порівнянь (табл. 2, 3).

Таблиця 2.
Структура ВВП України за категоріями кінцевого використання, %*

Категорія	Рік						2021р. до 2016р., ± в. п.
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	
Кінцеві споживчі витрати домогосподарств та некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства	66,6	71,1	75,0	81,0	86,2	90,0	+23,4
Кінцеві споживчі витрати сектору загального державного управління	18,6	19,1	18,4	15,5	16,1	15,9	-2,7
Валове нагромадження, всього	21,7	21,7	20,4	18,0	11,8	21,0	-0,7
в т.ч. валове нагромадження основного капіталу	15,5	17,5	19,7	21,4	17,7	18,9	+3,4
Чистий експорт	-6,9	-12,0	-13,9	-13,6	-13,0	-25,5	+18,5

**Джерело: розраховано автором за даними [11]*

Частка кінцевих витрат домогосподарств та некомерційних організацій, що їх обслуговують, збільшувалася впродовж усього періоду спостереження, досягнувши у звітному періоді 90% (табл. 2). Це надмірний обсяг витрат домогосподарств, який вказує на те, що майже весь обсяг ВВП спрямовується на кінцеве споживання. Справедливість такого висновку підтверджується порівнянням даного показника із аналогічними показниками окремих країн ОЕСР (табл. 3). Українська економіка, в першу чергу сектор домогосподарств, майже не заощаджує, а тому і не накопичує достатнього розміру капіталу. До того ж збільшення обсягів кінцевого споживання українських домогосподарств відбувається за рахунок зростання позик на невивідних умовах.

Частка від'ємного чистого експорту зросла у 3,7 рази, досягнувши у звітному періоді критично небезпечного рівня 25,5%. Тобто, в 2021р. Україна

недорахувалася четвертої частини ВВП за рахунок негативного зовнішньоторговельного сальдо.

Позитивною тенденцією є скорочення частки кінцевих споживчих витрат сектору загального державного управління.

Частка валового нагромадження основного капіталу в національній економіці є не виправдано низькою. Це стає особливо очевидним при проведенні міжнародних порівнянь (табл. 3).

Таблиця 3.
Структура ВВП України та окремих країн ОЕСР за категоріями кінцевого використання в середньому за 2016-2021рр., %; ВВП на душу населення в 2021р., дол.*

Показник	Україна	США	ЄС-19	Японія	Південна Корея	Чехія	Словаччина	Естонія
Кінцеві споживчі витрати домогосподарств та некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства	78,3	68,2	53,5	54,4	47,6	47,1	56,0	50,9
Кінцеві споживчі витрати сектору загального державного управління	17,3	14,2	20,9	20,3	16,3	19,0	18,2	18,5
Валове нагромадження, всього	19,1	21,2	21,7	25,2	30,9	27,8	22,8	29,6
в т.ч. валове нагромадження основного капіталу	18,4	21,2	21,2	25,0	30,3	26,4	20,7	28,6
Чистий експорт	-14,1	-3,6	3,9	0,1	5,1	6,0	3,0	1,0
ВВП на душу населення, дол. (за паритетом купівельної спроможності, у постійних цінах 2017р.)	12943,6	63669,7	46314,0	40784,4	44232,2	40740,9	31866,0	38717,7

*Джерело: розраховано автором за даними [11], [15], [16]

Україна поступається за значенням цього показника не лише швидкозростаючим економікам із групи країн колишнього соцтабору – Чехії,

Словаччині, Естонії, але і високорозвинутим країнам із сформованою структурою капіталу та надлишком фактору виробництва «капітал» - Японії, Південній Кореї, США, ЄС-19 (країни спільної валютної зони). Для того, щоб не виникало підозри у маніпулятивності вибору окремих країн ОЕСР, ми порівняли ВВП на душу населення в цих країнах і Україні (2021р.) – як бачимо, навіть у країнах колишнього соцтабору, при відносно вищій частці валового нагромадження капіталу, подушовий ВВП в рази більший, ніж в Україні.

Головна причина низької частки валового нагромадження капіталу – незадовільний рівень національних заощаджень.

Двома джерелами формування національного капіталу є національні заощадження та зовнішні прямі інвестиції. При цьому головну роль відіграють валові національні заощадження – приватні та державні. Саме вони перетворюються на інвестиції, в тому числі в основний капітал, за посередництва грошово-кредитного ринку. Як показує дослідження, в Україні критично низький рівень національних заощаджень – їх рівень майже вдвічі нижчий навіть порівняно із бідними країнами світу. При чому, як бачимо, негативна тенденція сформувалася ще задовго до російської військової агресії (табл. 4).

Таблиця 4.
Валові національні заощадження, % ВВП*

	У середньому за період					
	1994-1998рр.	1999-2003рр.	2004-2008рр.	2009-2013рр.	2014-2018рр.	2019-2021рр.
Країни з високим рівнем доходу**	22,3	22,8	22,9	21,5	23,3	23,5
Країни із середнім рівнем доходу**	30,0	29,6	35,8	35,4	32,7	32,4
Країни з низьким рівнем доходу**	н.д.	н.д.	н.д.	20,0	21,9	22,3
Україна	22,6	22,6	21,1	11,6	16,3	12,3

*Джерело: *розраховано за даними [17]; **за класифікацією Світового банку*

Головна причина такого стану – перманентна економічна та політична нестабільність.

Проявом економічної нестабільності, насамперед, є галопуюче зростання цін – з моменту проведення грошової реформи (1996р.) індекс споживчих цін зріс більш, ніж у 24 рази. Темп середньорічного приросту цін (1996-2021рр.) склав +13%. За таких обставин відбувається швидке знецінення грошей, особливо для суб'єктів із фіксованим доходом (державні службовці, наймані працівники, пенсіонери, отримувачі соціальної допомоги тощо). У домогосподарств знижується мотивація до заощаджень – вони воліють зберегти свої активи від знецінення, купуючи матеріальні цінності (нерухомість, авто, земля, побутова техніка тощо), банківські метали та іноземну валюту. У підприємців знижується мотивація до інвестицій у виробничий капітал через зростання ставки позичкового відсотку та негативних очікувань щодо майбутнього попиту. Вони воліють не ризикувати і віддають перевагу інвестиціям у види бізнесу з коротким господарським циклом, наприклад, у торгівлю.

Проявом політичної нестабільності є часта зміна формальних та неформальних правил функціонування господарського середовища внаслідок постійної ротації у владі конкуруючих політичних сил із протилежними соціально-економічними підходами. Найбільш руйнівними для економіки України були приходи у владу популістських політичних сил, які просувалися мафіозними кланово-олігархічними групами. Результатом їхньої діяльності стала руйнація державних інститутів, в першу чергу, наглядових органів та судової гілки влади. Що породило корупцію та беззаконня на усіх суспільних рівнях. В економічній площині це вилилося у масові прояви порушення прав власності – свавільне та безкарне захоплення чужого бізнесу (рейдерство), шахрайське привласнення керівниками фінансових пірамід (банківських і будівельних) вкладів клієнтів і т.д. Ці та інші прояви кланово-олігархічної моделі економіки, зрештою, підірвало довіру домогосподарств до державних органів влади та національної банківської системи. До внутрішніх політичних проблем України додалися зовнішні чинники – пандемія COVID-19 та російська військова агресія. Остання розпочалася 20 лютого 2014 року із

окупації півострова Крим і окремих районів Донецької й Луганської областей, та продовжилася із новою силою та значно більшим масштабом 24 лютого 2022 року. Новий виток злочинної російської агресії обернувся нечуваною соціально-економічною катастрофою. Цілком зрозуміло, що за нинішніх обставин на порядку денному стоїть лише одне питання - виживання України, як держави і українського народу, як нації. Однак, завдання післявоєнної відбудови країни можна і потрібно обговорювати уже зараз. В тому числі і актуальну економічну проблему, порушену в даному дослідженні.

Негативні чинники економічного та політичного характеру стали причиною вилучення із потоку «доходи-витрати» значного обсягу потенційних кредитних ресурсів – грошей у поза банківський обіг у формі бездоходних активів. Тобто, готівки на руках у населення країни. Ключовою проблемою такої форми заощаджень є те, що вона не приносить доходу своєму власнику і є причиною відставання фактичного ВВП від потенційного. За даними НБУ в 2021р. обсяг готівкової гривні у вигляді заощаджень домогосподарств становив 594 млрд. грн. [18], або 21,8 млрд. дол. (за курсом НБУ), і продовжував зростати. Яку кількість готівкових доларів та євро тримають на руках українські домогосподарства достеменно не відомо. Наприклад, у 2019р. заступник голови НБУ Чурій О. констатував, що ніхто точно не знає, скільки саме валюти є на руках в населення. Разом з тим, він поставив під сумнів оцінки, що може йтися про 50-60 млрд. дол. [19]. Однак, уже в 2022р. в НБУ повідомили, що протягом березня-жовтня 2022 року обсяги готівкової іноземної валюти поза банківською системою збільшилися на 8,1 млрд. дол. США, а загалом за підсумками 10 місяців 2022 року – на 9,9 млрд. дол. США [20]. Це ще 362 млрд. грн. за курсом НБУ. Отже, можна з високою вірогідністю сказати, українські домогосподарства акумулювали майже 1 трлн. грн. (в українській та іноземній валюті) заощаджень у вигляді готівки. Це 38,5% від ВВП України в 2021р. Якби хоча б половина цих грошей потрапила в банківський обіг у вигляді депозитів, то показник валових національних заощаджень суттєво зріс би. Проте головний ефект такої ін'єкції ресурсів в

потік «доходи-витрати» полягав би у збільшенні пропозиції кредитних грошей, зменшенні ставки позичкового відсотку та збільшенні попиту на інвестиції. В тому числі і для нагромадження основного капіталу.

Висновки:

1) в структурі ВВП України найбільшою складовою за критерієм кінцевого використання є витрати домогосподарств та некомерційних організацій, що їх обслуговують – в 2021р. їх частка досягла 90%. Це надмірний обсяг витрат домогосподарств, який вказує на те, що майже весь обсяг ВВП спрямовується на кінцеве споживання. Збільшення обсягів кінцевого споживання українських домогосподарств відбувається в борг за рахунок зростання урядових позик на не вигідних умовах;

2) позитивною тенденцією є скорочення частки кінцевих споживчих витрат сектору загального державного управління. Разом з тим у даному напрямі не використано усі резерви оптимізації відповідних витрат: в Україні на 1 дол. ВВП припадає 0,16 долара кінцевих споживчих витрат сектору загального державного управління, в США дане співвідношення становить 1:0,14;

3) частка від'ємного чистого експорту за період з 2016 по 2021рр. зростає у 3,7 рази, досягнувши у звітному році критично небезпечного рівня 25,5%. Це означає, що в 2021р. Україна недорахувалася четвертої частини ВВП за рахунок негативного зовнішньоторговельного сальдо. Близько половини усього українського імпорту - це готова продукція для кінцевого споживання. Для зменшення залежності української економіки від імпорту в період післявоєнної відбудови України необхідно:

- впровадити політику скорочення використання викопних вуглеводнів: ввести податкові пільги для домогосподарств, які купують електромобілі;

- сприяти формуванню замкнутих (галузевих) ланцюгів вартості у виробництві харчової та текстильної продукції;

4) частка валового нагромадження основного капіталу в національній економіці в середньому за 2016-2021рр. склала 18,4%. Це дуже низький

показник за фактичним значенням якого Україна поступається не лише швидкозростаючим економікам Східної Європи із групи країн колишнього соцтабору, але й високорозвинутим країнам із сформованою структурою капіталу та надлишком фактору виробництва «капітал»;

5) головною причиною низької частки валового нагромадження капіталу є незадовільний рівень національних заощаджень. Це обумовлено перманентною економічною та політичною нестабільністю. Для суттєвого збільшення обсягу національних заощаджень, насамперед за рахунок заощаджень домогосподарств, в період післявоєнної відбудови України необхідно:

- спрямувати зусилля національної макроекономічної політики на досягнення цінової стабільності – не допускати річного зростання індексу споживчих цін понад 9% (помірна інфляція);

- активізувати боротьбу з корупцією та тіньовою економікою: завершити реформування судової системи України, забезпечити ефективну роботу державних наглядових органів, гарантувати надійний правовий захист приватної власності;

- сформувати прозоре конкурентне середовище: ліквідувати кланово-олігархічну модель економіки та забезпечити неухильне виконання антимонопольного законодавства.

Література

1. Геєць В.М. Подолання квазіринковості – шлях до інвестиційно орієнтованої моделі економічного зростання. *Економіка України*. 2015. № 6. С. 4-17.

2. Пугачов М.І., Грибинюк О.М., Мельник А.О. Прогноз динаміки внутрішнього валового продукту України за допомогою нейронних мереж. *Економіка АПК*. 2015. №4. С. 82-88.

3. Кухта П., Піонтківська І. Яким є оптимальний масштаб державних видатків в Україні. Аналітична записка. К.: Центр економічної стратегії, 2015.

20с. URL: https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2015/08/20151102_fiscal_spending_report.pdf

4. Горлов С.М. Механізм взаємодії сукупного попиту і сукупної пропозиції. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2014. Вип. 25. С. 155-162.

5. Єфименко Т.І. Розвиток інституційних засад взаємодії фіскальної та монетарної політик України. *Економіка України*. 2017. №12. С. 13-33.

6. Жданова Л. Сукупний попит в Україні: структура і динаміка в національній валюті і у паритетних показниках. *Економічний аналіз*. 2020. Том 30. №4. С. 7-14. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2020.04.007>

7. Шульга Є. Зниження урядових витрат має стати основним критерієм українських реформ. Центр соціально-економічних досліджень «CASE Україна», 27 травня 2021. URL: https://cost.ua/content/uploads/sites/2/2021/05/Case_rozmir-derjavu_imprimatur.pdf

8. *System of National Accounts 2008*. New York: European Communities, International Monetary Fund, Organisation for Economic Cooperation and Development, United Nations & World Bank, 2009. 722 p. URL: <https://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/docs/SNA2008.pdf>

9. Наказ «Методологічні положення розрахунку валового внутрішнього продукту» №187 від 17 вересня 2018р. URL: https://ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/2018/187/mp_VVP.pdf

10. Капітальні інвестиції за джерелами фінансування за регіонами. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/ibd/kin/kin_dj_fin_reg/arh_kin_dj_fin_reg2021_u.htm

11. Валовий внутрішній продукт за категоріями кінцевого використання у постійних цінах 2016 року. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/vvp/kvartal_new/vvp_rik/vvpkqv16-20.xlsx

12. Товарна структура зовнішньої торгівлі України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2022/zd/tsztt/arh_tsztt2022_u.html

13. У 2019-му році Україна видобула менше газу і більше нафти. *Економічна правда*. П'ятниця, 7 лютого 2020, 17:24. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2020/02/7/656807/>

14. Обсяги продажу нафтопродуктів в 2021 році зросли на 12%. *UKRAЇНСЬКА ENERGETИКА*. 04 лютого 2022. URL: <https://ua-energy.org/uk/posts/obsyahy-prodazhu-naftoproduktiv-v-2021-rotsi-zrosly-na-12>

15. *Gross domestic product (GDP) : Gross domestic product (annual)*. URL: <https://stats.oecd.org/#>

16. *GDP per capita, PPP (constant 2017 international \$)*. URL: <https://api.worldbank.org/v2/en/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.KD?downloadformat=excel>

17. *Gross savings (% of GDP)*. URL: <https://api.worldbank.org/v2/en/indicator/NY.GNS.ICTR.ZS?downloadformat=excel>

18. У Нацбанку оцінили обсяг готівки на руках у населення. *Аналітичний портал «Слово і діло»*. 4 вересня 2021, 04:58. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/09/04/novyna/finansy/naczbanku-oczinyly-obsyah-hotivky-rukax-naselennya>

19. НБУ: оцінки, що на руках в населення \$85 млрд. - маячня. *FINBALANCE*. 05.12.2019, 17:00. URL: <https://finbalance.com.ua/news/nbu-otsinki-shcho-na-rukakh-v-naselennya-85-mlrd---mayachnya>

20. Вінокуров Я. З початку року обсяги готівкової валюти на руках у населення зросли майже на \$10 мільярдів. *Економічна правда*. 14 грудня 2022, 12:25. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/12/14/694984/>

References

1. Heyets, V.M. (2015), “Overcoming the quasimarketness – a way to the investment-oriented model of economic growth”, *Economy of Ukraine*, vol. 6, pp. 4-17.

2. Pugachov, M.I., Hrybnyiuk, O.M. and Melnyk, A.O. (2015), “Ukraine’s GDP forecast due to the neural networks”, *The Economy of Agro-Industrial Complex*, vol. 4, pp. 82-88.

3. Kuhta, P. and Piontkivska, I. (2015), “What is the optimal scale of public expenditure in Ukraine. Analytical note”, [Online], available at https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2015/08/20151102_fiscal_spending_report.pdf (Accessed 23 January 2023)

4. Horlov, S.M. (2014), “Mechanism of formation of the interaction of aggregate demand and aggregate supply”, *Scientific works of Kirovograd National Technical University. Economic sciences*, vol. 25, pp. 155-162.

5. Iefymenko, T.I. (2017), “Development of institutional foundations for interaction between fiscal and monetary policies of Ukraine”, *Economy of Ukraine*, vol. 12, pp. 13-33.

6. Zhdanova, L. (2020), “Aggregate demand in Ukraine: structure and dynamics in the national currency and in parity indicators”, *Economic Analysis*, vol. 30(4), pp. 7-14 <https://doi.org/10.35774/econa2020.04.007>

7. Shulga, E. (2021), “Reducing government spending should become the main criterion of Ukrainian reforms”, Center for socio-economic research «CASE Ukraine», [Online], available at https://cost.ua/content/uploads/sites/2/2021/05/Case_rozmir-derjavny_imprimatur.pdf (Accessed 24 January 2023)

8. European Communities, International Monetary Fund, Organisation for Economic Cooperation and Development, United Nations & World Bank (2009), “System of National Accounts 2008”, [Online], available at <https://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/docs/SNA2008.pdf> (Accessed 25 January 2023)

9. State Statistics Service of Ukraine (2018), The Order “Methodological provisions for calculating the gross domestic product”, available at https://ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/2018/187/mp_VVP.pdf (Accessed 26 January 2023)

10. State Statistics Service of Ukraine (2023), “Capital investments by sources of financing by regions”, available at https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/ibd/kin/kin_dj_fin_reg/arh_kin_dj_fin_reg2021_u.htm (Accessed 26 January 2023)

11. State Statistics Service of Ukraine (2023), “Gross domestic product by final use categories at constant prices of 2016”, available at https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/vvp/kvartal_new/vvp_rik/vvpkkv16-20.xlsx (Accessed 26 January 2023)

12. State Statistics Service of Ukraine (2023), “Commodity Pattern of Foreign Trade of Ukraine”, available at https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2022/zd/tsztt/arh_tsztt2022_u.html (Accessed 26 January 2023)

13. Ekonomichna pravda (2020), “In 2019, Ukraine produced less gas and more oil”, [Online], available at

https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2022/zd/tsztt/arh_tsztt2022_u.html

(Accessed 27 January 2023)

14. UKRAINSKA ENERGETYKA (2022), “Sales volumes of petroleum products increased by 12% in 2021”, [Online], available at <https://ua-energy.org/uk/posts/obsiahy-prodazhu-naftoproduktiv-v-2021-rotsi-zrosly-na-12>

(Accessed 27 January 2023)

15. OECD (2023), “Gross domestic product (GDP) : Gross domestic product (annual)”, available at <https://stats.oecd.org/#> (Accessed 28 January 2023)

16. World Bank (2023), “GDP per capita, PPP (constant 2017 international \$)”, available at <https://api.worldbank.org/v2/en/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.KD?downloadformat=excel> (Accessed 28 January 2023)

17. World Bank (2023), “Gross savings (% of GDP)”, available at <https://api.worldbank.org/v2/en/indicator/NY.GNS.ICTR.ZS?downloadformat=excel> (Accessed 28 January 2023)

18. Analytical portal “Slovo i dilo” (2021), “The National Bank estimated the amount of cash in the hands of the population”, [Online], available at <https://www.slovoidilo.ua/2021/09/04/novyna/finansy/naczbanku-oczinyly-obsyah-hotivky-rukax-naselennya> (Accessed 29 January 2023)

19. FINBALANCE (2019), “NBU: the estimate that \$85 billion is in the hands of the population is not true”, [Online], available at <https://finbalance.com.ua/news/nbu-otsinki-shcho-na-rukakh-v-naselennya-85-mlrd--mayachnya> (Accessed 29 January 2023)

20. Vinokurov, Ya. (2022), “Since the beginning of the year, the amount of cash currency in the hands of the population has increased by almost \$10 billion”, [Online], *Ekonomichna pravda*, available at <https://www.epravda.com.ua/news/2022/12/14/694984/> (Accessed 29 January 2023)

Стаття надійшла до редакції 02.02.2023 р.